

Zeman Ferenc*

A HÓDMEZŐVÁSÁRHELYI TURUL SZÖVETSÉG MŰKÖDÉSE (1925-1944)

THE TURUL ASSOCIATION IN HÓDMEZŐVÁSÁRHELY (1925-1944)

ABSTRACT

The Turul was the biggest Hungarian student association during the interwar period. Most of its members – in the 1920s and 1930s – followed the protection of race ideology and studied in the higher education. On 10 October 1925 the college and university students of Hódmezővásárhely founded the local chapter of the Turul Association, which was named Count Miklós Bercsényi Fraternal Mixed Group. In 1932 the name of the organization was changed for Count Miklós Bercsényi Fraternal Association. The most significant event of the association was the line-up of the Countryflag in Hódmezővásárhely, which was consecrated in the Whitsun of 1934. The local association – next to its activity in the public life – handled social, cultural and political questions. In their teach-in they entertained well-known politicians and writers. From the final chapter of our study the reader can be informed about the position of the Bercsényi in the national Turul Association.

1. A hódmezővásárhelyi Bercsényi Miklós Bajtársi Vegyes Törzs indulása

A két világháború közötti időszak legnagyobb létszámú bajtársi egyesülete a Turul Szövetség volt. Tagjainak többsége a 20-as években és a 30-as évek első felében fajvédő ideológiát vallott, és ebben a szellemben is tevékenykedett. Jelmondatuk – „e hont újra nagygyá csak fiaink szent akarata teheti!” – jól kifejezte a turulisták küldetéstudatát. Az egyetemek és főiskolák diákjait szervező egyesület felett ezen intézmények tanácsainak semmilyen felügyeleti jogköre nem volt, ugyanis a Szövetség alapszabályát a belügyminisztérium hagyta jóvá.¹

1925. október 10-én a hódmezővásárhelyi illetőségű főiskolai és egyetemi hallgatók „Gróf Bercsényi Miklós Bajtársi Vegyes Törzs” (BMBVT) néven megalapították a Turul Szövetség hódmezővásárhelyi tagegyesületét. A tagság első vezetőjének, „törzsfőjének” Pánczél Ferencet választotta meg.² A szervezet 1927 októberétől minden hónapban a városháza tanácstermében ún. dísztáborozást rendezett, melyeken Trianon következményeiről tartottak felolvasásokat.³ Közéleti küldetéstudatának megfelelően a Bercsényi közreműködött a nemzeti ünnepek

---

* Zeman Ferenc doktorjelölt, Szegedi Tudományegyetem - Bölcsészettudományi Kar, Történelemtudományi Doktori Iskola.

(március 15.) és az emléknapok (október 6.) városi rendezvényein. A kormányzó nevéstélyén több éves hagyománnyá váló felvonulást, 1935. április 13-án pedig nagyszabású Rákóczi emlékünnepelet rendezett.⁴ 1932-től egyre nagyobb részt vállalt a revíziós gondolat terjesztésében, a hozzá kapcsolódó rendezvények, tiltakozó felvonulások megszervezésében, olyan szimbólumok, mint az országzászló életre hívásában.

2. A Bercsényi országzászló-állítási akciója

1928. augusztus 20-án a budapesti Szabadság téren az irredenta szoborcsoporttal szemben több tízezer ember előtt avatták és szentelték fel az ereklyés országzászlót, amely a történelmi Magyarországot és a feltámadásába vetett hitet szimbolizálta. A központi emlékmű mintájára vidéken is országzászló-állítási mozgalmak indultak. Az emlékmű Vásárhelyi felállításának terve 1932 augusztusában merült fel először. A mozgalom élére a Bercsényi állt. 1932 őszén megkezdődött a szükséges pénzüsszeg összegyűjtése. Eleinte a Turul rendezvényeinek, előadásainak keretei között, 1933 februárjától azonban már a szélesebb közönségtől is fogadtak adományokat. Az országzászló tervét eredetileg Pásztor János készítette volna, de ebben betegsége, majd később más megbízásai megakadályozták. Ezért az emlékmű megvalósítására Kriván Ferencet kérték fel. Ekkor még a tervbe vett áprilisi avatás elképzelhetőnek tűnt. A költségeket 1200 pengőre becsülték, melyből 800 már rendelkezésre állt. A hiányzó összeg azonban nagyon lassan gyűlt, így az avatást el kellett halasztani. Nyáron Ratsek Rafael elemi iskolai tanító, a Turul egyik pártoló tagja a frissen megjelent verseskötetéből származó bevétel felét az országzászló-alap javára ajánlotta fel, az egyetemi hallgatók pedig utcai és külterületi gyűjtéseket rendeztek. Ennek ellenére a szükséges pénz csak 1934 márciusára gyűlt össze. Ekkor viszont a helyszín kiválasztásában alakult ki nézeteltérés. Az áprilisi kisgyűlés az emlékmű helyét végül a Bercsényi, a Városi Széppészeti Bizottság (VSZB) és a Mérnöki Hivatal egyetértésével, a Kossuth szobor és a Fekete Sas főbejárata közötti területen jelölte ki. A korábban elfogadott megjelenítés sem nyerte el mindenki tetszését. Kriván Ferenc még 1933 márciusában három különböző emlékműváltozatot is bemutatott egy, a helyi Turul tagjaiból és a város előljáróiból álló bizottságnak, akik tetszéssel fogadták a terveket. Ennek ellenére – a hősök emlékművéhez hasonlóan – nagyon nehezen sikerült megegyezésre jutni. 1933 júliusában Vértés Ágost, a Majolikagyár igazgatója egy újabb országzászló mintát mutatott be a Kossuth téren. 1934 márciusában a Bercsényi mégis pályázat kiírása mellett döntött. A március 24-ei határidőig 8 pályamunka érkezett be, melyből a Gróf Bercsényi Miklós Bajtársi Egyesület⁵ Országzászló Bizottsága, szakértők véleményét meghallgatva Kriván Ferenc szobrászművész és ifj. vitéz Koncz Péter építész elképzelését választotta ki. A nyertes pályamunkát a polgármester által elnökölt VSZB – bár kezdetben egy másik elgondolást is ajánlott – végül elfogadta.

Az országzászló felavatására május 20-án, Pünkösd vasárnapján került sor. Az eseményen a vásárhelyi társadalmi egyesületek és a helyi iskolák mellett az ugyancsak ezen a napon tartott Országos Frontharcos Találkozó résztvevői, vagyis az első világháború veteránjai – köztük Habsburg József főherceg, a volt szegedi 46-os közös és 5-ös honvéd gyalogezred egykori parancsnoka – is tiszteletüket tették. Az impozáns, több ezer ember részvételével megtartott ünnepségre Vásárhelyre érkezett Urmánczy Nándor, az Ereklýés Országzászló Nagybizottság elnöke. „Nagymagyarországot nem fogják nekünk visszaajándékozni, Nagymagyarországot nekünk magunknak kell visszaszereznünk. [...] magyar zászló [...] kezd meg nemzetépítő munkádat és figyelmeztess mindenkor ennek a városnak a népét, de különösen az ifjúságot kötelességeire.” – zárta beszédét Urmánczy, majd az emlékművet az egyetemi hallgatók megbízásából szimbolikusan a város tulajdonába adta.⁶ Felavatása után az országzászló a revíziós nagygyűlések és más megemlékezések kedvelt háttéré lett.

3. A vásárhelyi Turul tevékenysége

1932. március 15-én a Turul Szövetség saját programként új 12 pontot fogalmazott meg, melyben „revíziót, a magyarság egyenjogúsítását, az álláshalmazások megszüntetését, új életpályák megnyitását, a legkisebb és legnagyobb fizetés megállapítását és a munkaidő maximalizálását, a nagybirtokok megszüntetését, a bankok és a nagyvállalatok fokozott ellenőrzését, tisztviselői és munkásjóléti intézmények létesítését, tisztviselő- és munkásszervezetek felállítását, új adó- és kölcsönpolitikát, a közép- és főiskolai oktatás gyökeres átszervezését” követelte.

Közéleti aktivitása mellett a Bercsényi szociális érzékenységről is tanúbizonyságot tett: A tagság, szegény sorsú bajtársai tankönyv-segélyezésére több alkalommal gyűjtött adományokat. A polgármesterhez eljuttatott memorandumban tiltakoztak a fiatalok elhelyezkedését nehezítő álláshalmazások ellen, valamint az 1932-es őszi közgyűlésen dr. Hollósi Antal egyesületi magiszter⁷, törvényhatósági bizottsági tag segítségével javaslatot fogalmaztak meg annak érdekében, hogy a megüresedő vásárhelyi közállásokat – azonos képesítés esetén – helyiekkel töltsék be, mivel a városban is sok állástalan diplomás volt.⁸ 1935-ben Tanulmányi Tájékoztató Irodát állítottak fel, ahol a pályaválasztásról és a tanulmányi ügyintézés fortélyairól adtak felvilágosítást a felsőoktatásban továbbtanulni szándékozó fiataloknak. Az irodát 1938 nyarán az új Lánc utcai helyiségükben Egyetemi Tájékoztató Iroda néven ismét megnyitották.⁹

Ifjúságot tömörítő szervezetként a Bercsényi másik fő profilja a szórakoztatás és a szórakozás volt. Ennek megfelelően számtalan teaestélyt, bált, filmvetítést, tagavató és játékonysági dísztaborozást rendezett.¹⁰

1929 októberében a Bercsényi hivatalos helyisége a Tisza szállóban volt. 1930 júniusában az egyesület élén már Szemenyey Bálintot találjuk. 1931 áprilisában Nagy Lajos orvostanhallgatót választották vezérré, a taglétszám ekkor majd' 150

egyetemi és főiskolai hallgató volt. 1932 áprilisától Kolpaszki György, 1933 februárjától Thuróczy Miklós, majd 1934 júliusától ismét Kolpaszki vezette a Vegyes Törzset, amely 1933 novemberében Bajtársi Egyesületté alakult. Dr. Hollósi Antal ügyvéd, a szervezet magisztereként 1928 és 1942 között tevékenyen részt vett a BMBE rendezvényeinek megszervezésében, a törvényhatósági bizottság tagjaként pedig a város parlamentjében képviselte az ifjúság érdekeit. 1942 nyarán a BMBE Endrey Béla polgármestert avatta új magiszterévé. Az egyesület patrónusai között találjuk a vásárhelyi közélet két világháború közötti emblematikus alakjait: dr. Soós Istvánt, Kun Bélát, dr. Erneyi Istvánt, Endrey Bélát, dr. Farkas Bélát, dr. Kozma Györgyöt, valamint szegedi egyetemi tanárokat is, például dr. Gelei József zoológus professzort. 1932 májusában létrejött a szervezet végzett hallgatókat tömörítő dominus csoportja. 1934 novemberében a BMBE-nek 255 tagja volt.¹¹

A Bercsényi a tagság mellett a szélesebb közönség számára is rendezett ismeretterjesztő előadásokat és vitaesteket, melyek témái igen szerteágazóak voltak: 1930 decemberében Erdei István városi szociáldemokrata párttitkár tartott előadást a „Szocializmusról, mint társadalomtudományról” a Bajtársi Törzs központjában, melyet több órás vita követett. 1931 tavaszán a tagságból verbuvált előadókkal a vásárhelyi kulturális életéről indult sorozat „A mi értékeink” címmel. Az egyesület őrizni kívánta a már elhunyt vásárhelyi írók, művészek és tudósok emlékét, ezért kilátogattak sírjaikhoz, melyeket megkoszorúztak, valamint konkrét javaslatokkal fordultak a törvényhatósági bizottsághoz annak érdekében, hogy a város néhai kultúráteremtőiről utcákat nevezzenek el. Kezdeményezésük azonban nem hozott eredményt. 1934 decemberében szemináriumi előadások kezdődtek többek között a világpolitika aktuális kéréseiről, egészségügyről, az ifjúság helyzetéről, a földreformról, és a tanyakutatásról. A Bercsényi tagjai 1935-ben az olvasóköri körökben is kultúrdélutánokat rendeztek. Augusztusban pedig a Gazdaifjak Egyesületével együttműködve – olyan írók, hírlapírók részvételével, mint Illyés Gyula, Féja Géza, Kovács Imre, Matolcsy Mátyás vagy Sinka István – többnapos tanyakutató látogatást szerveztek Vásárhelykúton. 1937 novemberétől 1938 májusáig a városháza nagytermében 25 előadásból álló hungarológiai szabadegyetem került megrendezésre. Az előadók között több neves szegedi egyetemi tanár (dr. Deér József történész, dr. Bálint Sándor néprajzkutató) és politikus (dr. Rajniss Ferenc) volt. A hallgatóság soraiban a város vezetői is feltűntek. Az előadássorozatot dr. Gelei József a Szegedi Tudományegyetem rektora nyitotta meg. 1939-ben a szabadegyetem folytatódott: a BMBE meghívására Matolcsy Mátyás országgyűlési képviselő látogatott Vásárhelyre, és tartott előadást a magyar földről; februárban dr. Erdei Ferenc szociológus beszélt a falu, a város és a tanya viszonyairól. A szabadegyetemi rendezvénysorozat ezután minden év telén – egészen 1944-ig – megrendezésre került. 1942 januárjában Endre László Turul patrónus, Pest vármegye híres-hírhedt alispánja tartott előadást a fajvédelemről, 1943-ban Bosnyák Zoltán a zsidókérdésről beszélt, 1944 februárjában pedig Jaross Andor volt a Turul szabadegyetem vendége. Az előadók között a 30-as évek végétől egyre inkább túlsúlyba

kerültek a szélsőjobboldalhoz kötődő politikusok, közéleti személyiségek. Közöttük volt, aki többször is eljött Vásárhelyre (Endre László).¹²

A Turul Szövetség a kezdetektől igyekezett elhatárolni magát a politikai pártoktól, de a politikától nem. Minden olyan kezdeményezést támogatott, mely a „magyar milliók szociális jólétét” volt hivatott biztosítani, maga pedig fajvédő „nemzetpolitikát” folytatott.¹³ Ennek megfelelően a Bercsényi is többször véleményt nyilvánított az aktuális politikai kérdésekről. 1933 decemberében a dr. Hollósi Antal tiszteletére rendezett vacsorán Thuróczy Miklós vezér kemény szavakkal bírálta a bajtársi egyesületekhez tartozó egyetemisták szegedi zsidóellenes fellépésére adott karhatalmi és egyetemi¹⁴ válaszlépéseket: „A magyar ifjúság az utóbbi évtizedben csak ígéretek és szép szavakat kapott, s most még a tanulási lehetőséget is elvették tőle: bezárták az egyetemeket. Sőt meg is gyalázták az ifjúságot, mert gumibot csattogott a hátán. Mindezt csak azért, mert igazának hangoztatására kiment az utcára. Ilyen megtorló eszközökkel nem lehet az ifjúság problémáját megoldani.” – vélekedett.¹⁵

1934. novemberi táborozásán a BMBE tagsága úgy döntött, hogy együttműködik az újjáalakult Baross Szövetséggel. Az országos követtábor rendelkezése értelmében elhatározták a helyi Turul Mozgalmi Törzsének megszervezését, vagyis a gazda, munkás, iparos, és kereskedő ifjúság Turul Szövetség égisze alá való bevonását. A Mozgalmi Törzsbe minden 18 és 30 év közötti keresztény magyar ifjút vártak. A cél a fiatalság nemzeti alapú nevelése és érdekvédelmének kiterjesztése volt. Az első avatás azonban csak 1936 nyarán történt meg: júniusban a Koppány Mozgalmi Törzs megkezdte összejöveteleit, táborozásait, ahol a résztvevők különböző témájú – a Turulról, az ifjúság helyzetéről, illetve az egészségügyről szóló – előadásokat hallgattak.¹⁶

1936 elején a BMBE-t törzsekre osztották. Megszerveződött a felsőoktatási jogviszonnyal rendelkező daru (frissen belépett) és levante (daruvizsgán már beavattott) bajtársak Pusztaszeri törzse, és a patrónusok (pártoló tagok) Szerdahelyi József törzse, majd 30 taggal megalakult a volt egyetemi, főiskolai hallgatók, vagyis a dominusok Szőnyi Benjámin törzse is. Ugyanebben az évben a BMBE Ébredés címmel havilapot indított, mely teret engedett szélsőjobboldali írások leközlésének is. A májusi tisztújításon dr. Gaál Imre ügyvédjelöltet választották az egyesület vezérévé. Ezután dr. Bán Imre, majd 1938-ban dr. Hódi András vette át az a Bercsényi vezetését. Időközben a BMBE hivatalos helyisége az Andrassy út 22-ből a Lánc utca 4. szám alá költözött. Júniusban valamennyi törzs újrajelentkezési kötelezettséggel járó tagrevíziót tartott. Júliusban megalakult a Papp-Váry Eleménné női törzs, mely 1939 januárjában 23 tagot avatott. 1940-ben a vezéri tisztségben ismét dr. Gaál Imrét találjuk. 1941 júniusától pedig a szervezet élére dr. Kövess Mihály került. 1941 nyarán felállították a vásárhelyi egyetemi és főiskolai hallgatók első önkéntes munkaszolgálatos csoportját. 1942-ben a Bercsényi székháza már a Vajda utcában volt.¹⁷

4. A Bercsényi helye az országos Turul Szövetségben belül

A Bercsényi a Turul Szövetség szegedi kerületi vezérsége alá tartozott, ahol az éves, általában Szegeden lebonyolított követtáborozásokon társadalmi aktivitásáért és szervezőmunkájáért a 30-as évek közepén többször részesült elismerésben. Sőt 1935 novemberében a kerületi követtábort a környékbeli városok (Szeged, Makó, Orosháza, Szentes) küldötteinek részvételével Vásárhelyen rendezték meg. Ugyanebben a hónapban került sor a BMBE tízéves jubileumi dísztaborozására, ahol kulturális műsor keretében avatták fel az egyesület új zászlaját. 1936. május 3-án a vásárhelyi tagszervezet dr. Végváry József országgyűlési képviselőt, a Turul Szövetség országos fővezérét látta vendégül, aki ünnepi szónoklatában megállapította, hogy „rossz közszellem uralkodik ebben a városban. De ezt a rossz közszellemet ki lehet irtani, csak erős szív, erős akarat kell hozzá. Az ifjúságnak nagy munkát kell végeznie, hogy a magyar fajt arra a magaslatra emelje, ahol Nyugat áll ma. [...] Ebben az országban nagy szerkezeti és szervezeti változást kell véghezvinni, s a magyar ifjúság kezébe kell juttatni a gazdasági és kereskedelmi élet vezetését.”¹⁸

1939 elején, a békéscsabai követtáboron dr. Végváry József leköszönt a Turul Szövetség éléről, mely ekkorra másfélszáz tagegyesülettel és közel 40 ezer taggal rendelkező tömegmozgalommá fejlődött. A volt fővezér búcsúzóul kijelentette, hogy a Turul soha nem válhat egyetlen párt szekértolójává sem. Ez meglehetősen furcsa „végrendelet” volt, annak fényében, hogy ő 1935 és 1939 között a Nemzeti Egység Pártjának országgyűlési képviselője volt. Bár a Turul hivatalosan valóban nem vált egyetlen párt szekértolójává sem, viszont a kormánypárthoz – különösen Gömbös Gyula miniszterelnöksége idején – szoros szálak fűzték. Hatalmasra duzzadt szervezetként belsejében már évek óta, egymást is átfedő, jelentős törésvonalak húzódtak az eltérő politikai nézeteket való népiek és szélsőjobboldaliak, valamint a felsőoktatásban még aktívan részt vevők és a már végzetek között. Az egymásnak feszülő erők kiegyensúlyozására – például a szélsőjobboldali hangadók kizárásával – már Végváry is jelentős, bár nem túl eredményes erőfeszítéseket tett. Az új országos vezér Ambrus József hol szintén kompromisszumra törekedve próbált lavírozni az egyes irányzatok között, hol erőből akarta elsimítani a fennálló ellentéteket. Emellett a szervezet újbóli központosítására törekedett.¹⁹

1939. június 4-én a BMBE nagyszabású irodalmi dísztabor, magyaros kultúrestet rendezett. Az eseményen jelen volt, és felszólalt az új országos vezető. Ezután Sinka István és Erdélyi József – ezidőtájt a szélsőjobboldalhoz köthető költők – tiszteletbeli dominusok saját verseikből olvastak fel. Kulturális misszióként a Bercsényi 1940 júniusában a Turul Szövetség által támogatott írók műveit népszerűsítve könyvnapokat szervezett. A bevételből a Bolyai népi kollégiumot támogatták. Tehát nagy valószínűség szerint az országos szervezethez hasonlóan mindkét belső, egymással szemben álló ideológiai irányzatnak voltak hívei a helyi Turul tagjai között is.²⁰

Ambrus a Turul alapításának 20-ik évfordulójára megjelent cikkében megkísérelte aktualizálni és összefoglalni a szövetség hitvallását: „A Turul-mozgalom hajtóerője hatalmas szellemi forradalom, minden ellen lázad, küzd, ami itt idegen. [...] Ne gondolja senki, hogy nemzetünk ellenségeit kizárólag a zsidóságban látjuk. [...] Ugyanolyan erővel küzdünk mindenki ellen, aki idegen fajiságával, idegen szellemével a magyar fajta vezetője akar lenni. A sok ámtítás, csalódás megértette velünk, hogy a magyar élet minden jelentős őrhelyén magyar embernek kell állnia. [...] A Turul-ifjúság mozgalma nem osztálymozgalom, harca nem osztályharc. Az egyetemes magyarság érdekeiért küzd. Felfogása mélységesen szociális, a dolgozók érdekei szentek előtte és a nagytőke-munka harcában mindenkor a munkás oldalán áll. [...] Harcolunk a földreformért. Küzdünk a társadalmi válaszfalak lebontásáért és a magyar népi erők akadálytalan érvényesüléséért.” Ennek ellenére a Turulnak továbbra sem volt egységes ideológiája. Ambrus nem tudott úrrá lenni a belső válságon. Az 1941-es debreceni követtáboron pedig pozíciója megtartására a szélsőjobboldalhoz közel álló oldal támogatását is igénybe vette. Ezután neves, népi szárnyhoz köthető tagok, sőt egész egyesületek is elhagyták a Turul égisztét. A mozgalmi élet egyre passzívabbá, színtelenebbé vált.²¹

1943 tavaszán a vallás és közoktatásügyi miniszter rendeletben szabályozta az egyetemi és főiskolai ifjúsági egyesületek működési feltételeit. Ennek értelmében az egyesületeket az egyetemek fennhatósága alá vonták, tagjaik életkorát pedig 26 évben maximalizálták. A Turul régi felfogású, fajvédő vezetősége így kénytelen volt engedni. A lillafüredi követtáboron a Szövetség a régóta meglévő ideológiai ellentétek mentén két részre szakadt: A 26 éven aluli fiatalok „a népi gondolat és a minőségi elv szolgálatában állva” megalakították a Turul Szövetség Egyetemi és Főiskolai Bajtársi Egyesületek Országos Központját, melynek vezetőjévé dr. Kiss Istvánt a debreceni Csaba Bajtársi Egyesület vezérét választották. Az idősebb és a mozgalmi turulisták pedig létrehozták a „Társadalmi Turul Szövetséget”, és gróf Festetics Domonkos országgyűlési képviselőt állították a szervezet élére. Utóbbi egyesület saját területi felosztást hozott létre. A Tiszántúli kerület székhelye Hódmezővásárhely lett, élére pedig a vásárhelyi BMBE vezére dr. Kövess Mihály került.

A második világháború idején már csak néhány epizód erejéig rendelkezünk információval a Turul vásárhelyi tevékenységéről. 1943 nyarán Kövess a BMBE és a Tiszántúli kerület nevében a vásárhelyi zsidók telefonjainak leszerelését kérelmezte a szegedi postaigazgatóságtól. 1944 márciusában az ifjúsági Turul Szövetség Hódmezővásárhelyen tartotta első konferenciáját, melyet összekötöttek a Kossuth Lajos halálának 50 évfordulójára való megemlékezéssel. A találkozón az ország minden tájáról 100 küldött vett részt. Bevallottan azért esett a választás Vásárhelyre, hogy a résztvevők függetleníthessék magukat a politikusok és az egyetemi tanárok befolyásától. A Kossuth-esten tartott ünnepi beszédben dr. Sóvágó Gábor²² országos törzsfő hangsúlyozta, hogy az ifjúságot [...] „magyar öncélúság vezérli. [...] Se zöld, se barna még kevésbé vörös libériába bujtatott vezéreket nem követ.”²³

A fentiekből könnyen megállapíthatjuk, hogy a vásárhelyi BMBE mely irányzat mellett kötelezte el magát. A 40-es években a szabadegyetemen előadást tartó meghívottak világnézete és politikai szerepvállalása alapján, majd a Társadalmi Turulhoz való csatlakozás okán a szélsőjobboldal mellett való elköteleződés jóval valószínűbbnek tűnik. A népi gondolatot valló ifjúsági Turul három napos konferenciájának vásárhelyi helyszínválasztása árnyalhatná a képet. Viszont nincs nyoma annak, hogy az esemény megszervezésében a BMBE bármilyen formában szerepet vállalt volna.

1944 nyarán a Bercsényi dr. Hollósi Antal volt magiszter egykori Petőfi utcai házába költözött. Az egyesület utolsó vezetője dr. D. Nagy Sándor volt, akit 1944 júniusában Kövess Tiszaháti kerületi vezéri minőségében nevezett ki. A háborús helyzet kedvezőtlen alakulása miatt a vásárhelyi szervezet aktivitása fokozatosan megszűnt. 1945-ben az Ideiglenes Nemzeti Kormány a Turult és tagszervezeteit szélsőjobboldali, fasiszta egyesületnek minősítette, és a Baross Szövetséggel hasonlóan feloszlatta.²⁴

JEGYZETEK

1. Kiss Róbert Károly (2012): A Turul Szövetség szegedi működése. In: Kiss Róbert Károly – Vajda Tamás (2012): Egyetemi ifjúsági egyesületek Szegeden 1919 és 1944 között. Universitas Szeged Kiadó. Szeged. 31. old.
2. Vásárhelyi Reggeli Újság. (a továbbiakban: VRÚ) „Független politikai napilap.” 1925. október 31. 1. old.; VRÚ 1933. november 15. 4. old.
3. VRÚ 1927. október 26. 2. old.
4. VRÚ 1935. április 10. 3. old.
5. A helyi Turul hivatalos neve 1933 novemberéig Gróf Bercsényi Miklós Bajtársi Vegyes Törzs (BMBVT) volt. Ezután Gróf Bercsényi Miklós Bajtársi Egyesület (BMBE) néven működött.
6. Kovács Ferenc (2004): A Hódmezővásárhelyi Országzászló története. Hódmezővásárhely. 9-28. old.; VRÚ 1933. március 15. 3. old.; VRÚ 1933. augusztus 20. 3. old.; VRÚ 1934. március 29. 3. old.; VRÚ 1934. április 1. 1. old.; VRÚ 1934. április 18. 2. old.; VRÚ 1934. május 13. 4. old.; VRÚ 1934. május 20. 4. old.; VRÚ 1934. május 22. 1. old.
7. A magiszteri tisztség leginkább elnöki pozíciónak feleltethető meg, lásd Kerepeszki Róbert (2012): A Turul-szövetség. Attraktor. Máriabesnyő. 53. old.
8. VRÚ 1931. december 23. 2. old.; VRÚ 1932. március 15. 3. old.; VRÚ 1932. március 17. 1. old.; VRÚ 1932. szeptember 21. 1. old.
9. VRÚ 1935. június 29. 2. old.; VRÚ 1938. június 19. 2. old.
10. VRÚ 1930. február 4. 3. old.; VRÚ 1932. július 1. 3. old.
11. VRÚ 1930. június 26. 3. old.; VRÚ 1930. október 5. 3. old.; VRÚ 1931. április 17. 3. old.; VRÚ 1931. október 4. 2. old.; VRÚ 1932. április 5. 1-2. old.; VRÚ 1932. május

7. 3. old.; VRÚ 1933. február 5. 5. old.; VRÚ 1933. február 26. 2. old.; VRÚ 1933. december 2. 3. old.; VRÚ 1934. július 11. 3. old.; VRÚ 1934. november 4. 2. old.; VRÚ 1935. február 3. 5. old.; VRÚ 1942. június 28. 9. old.
12. VRÚ 1931. január 4. 3. old.; VRÚ 1931. január 11. 4. old.; VRÚ 1931. február 22. 2. old.; VRÚ 1931. április 19. 4. old.; VRÚ 1935. április 21. 10. old.; VRÚ 1935. augusztus 18. 1. old.; VRÚ 1935. augusztus 28. 2. old.; VRÚ 1935. szeptember 12. 3. old.; VRÚ 1937. augusztus 29. 2. old.; VRÚ 1937. szeptember 26. 3. old.; VRÚ 1937. november 5. 1-2. old.; VRÚ 1937. november 11. 3. old.; VRÚ 1938. február 6. 2. old.; VRÚ 1938. április 26. 1. old.; VRÚ 1939. január 22. 4. old.; VRÚ 1939. február 21. 3. old.; VRÚ 1939. október 22. 1. old.; VRÚ 1940. november 27. 3.; VRÚ 1941. november 19. 2.; VRÚ 1942. január 22. 1.; VRÚ 1943. január 10. 4.; VRÚ 1943. február 16. 1. old.; VRÚ 1944. január 8. 1. old.; VRÚ 1944. február 17. 1. old.; VRÚ 1944. március 31. 1. old.
13. VRÚ 1936. március 4. 2. old.; VRÚ 1936. július 7. 7. old.; VRÚ 1937. október 24. 6. old.
14. Fontos kiemelni, hogy a szegedi egyetem rektora és rektori tanácsa határozottan elhatárolódott a zsidóellenes hallgatói megnyilvánulásoktól. Az 1930-as évek első felében a felsőfokú tanulmányait Szegeden folytató Radnóti Miklós is alapvetően modern és nyitott szellemi légkört tapasztalt mind a városban, mind az egyetemen. Vö. Miklós Péter (2009): Radnóti Miklós szegedi éveiről. In: Miklós Péter (szerk.): „Surranna kell most élned itt” Tanulmányok Radnóti Miklósról és költészetéről. Szeged. 15-31. old.
15. Miklós Péter (2011): A szegedi bölcsészkar Radnóti Miklós diákéveiben. Radnóti Szegedi Öröksége Alapítvány. Szeged – Szabadka. 92-94.; Kiss – Vajda 43-44. old.; VRÚ 1933. december 17. 4. old.
16. VRÚ 1934. november 18. 2. old.; VRÚ 1936. május 24. 4. old.; VRÚ 1936. június 25. 3. old.
17. VRÚ 1936. február 27. 2. old.; VRÚ 1936. március 4. 2. old.; VRÚ 1936. május 10. 2. old.; VRÚ 1936. október 21. 2. old.; Népújtság 1937. június 6. 1. old.; VRÚ 1938. január 18. 2. old.; VRÚ 1938. június 5. 3. old.; VRÚ 1938. június 12. 5. old.; VRÚ 1939. január 5. 2. old.; VRÚ 1940. június 2. 2. old.; VRÚ 1941. június 15. 5. old.; VRÚ 1941. augusztus 10. 5. old.
18. VRÚ 1933. március 14. 3. old.; VRÚ 1934. október 9. 3. old.; VRÚ 1935. november 6. 2. old.; VRÚ 1935. november 26. 1. old.; VRÚ 1936. május 5. 2. old.
19. VRÚ 1939. január 22. 5. old.; Szécsényi András (2013): A Turul Szövetség kettészakadása 1943-ban. Múltunk. 2013/1. szám. 69-76. old.
20. VRÚ 1939. június 6. 3. old.; Szécsényi 81. old.; VRÚ 1940. június 2. 6. old.; VRÚ 1940. június 5. 3. old.
21. VRÚ 1939. augusztus 6. 3. old.; Szécsényi 76-77., 81. old.
22. Sóvágót a 30-as évek második felétől a Turul egyik legjobb szónokának tartották. A második világháború után a kommunista politikai rendőrség egyik legszorgalmasabb ügynöke lett. Évtizedekig állt szolgálatban, jelentései több ezer oldalt tesznek ki, lásd Kerepeszki (2012) 247-248. old.

23. Szécsényi (2013) 90-96. old.; VRÚ 1943. március 31. 3. old.; VRÚ 1943. június 5. 3. old.; VRÚ 1944. március 2. 1. old.; VRÚ 1944. március 4. 1. old.; VRÚ 1944. március 7. 1. old.
24. VRÚ 1944. június 15. 4. old.; VRÚ 1944. június 25. 7. old.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Feldolgozások

Kerepeszki Róbert (2012): A Turul-szövetség. Attraktor. Máriabesnyő.

Kiss Róbert Károly (2012): A Turul Szövetség szegedi működése. In: Kiss Róbert Károly-Vajda Tamás: Egyetemi ifjúsági egyesületek Szegeden 1919 és 1944 között. Universitas Szeged Kiadó. Szeged. 31., 43-44. old.

Kovács Ferenc (2004): A Hódmezővásárhelyi Országzászló története. Hódmezővásárhely.

Miklós Péter (2009): Radnóti Miklós szegedi éveiről. In: Miklós Péter (szerk.): „Surranna kell most élned itt” Tanulmányok Radnóti Miklósról és költészetéről. Szeged. 15-31. old.

Miklós Péter (2011): A szegedi bölcsészkar Radnóti Miklós diákéveiben. Radnóti Szegedi Öröksége Alapítvány. Szeged – Szabadka. 92-94. old.

Szécsényi András (2013): A Turul Szövetség kettészakadása 1943-ban. Múltunk. 2013/1. szám. 69-77., 81., 90-96. old.

Korabeli sajtó

Népújság 1937. június 6. 1. old.; Vásárhelyi Reggeli Újság „Független politikai napilap.” 1925. október 31. 1. old.; 1927. október 26. 2. old.; 1930. február 4. 3. old.; 1930. június 26. 3. old.; 1930. október 5. 3. old.; 1931. január 4. 3. old.; 1931. január 11. 4. old.; 1931. február 22. 2. old.; 1931. április 17. 3. old.; 1931. április 19. 4. old.; 1931. október 4. 2. old.; 1931. december 23. 2. old.; 1932. március 15. 3. old.; 1932. március 17. 1. old.; 1932. április 5. 1-2. old.; 1932. május 7. 3. old.; 1932. július 1. 3. old.; 1932. szeptember 21. 1. old.; 1933. február 26. 2. old.; 1933. március 14. 3. old.; 1933. március 15. 3. old.; 1933. augusztus 20. 3. old.; 1933. november 15. 4. old.; 1933. december 2. 3. old.; 1933. december 17. 4. old.; 1934. március 29. 3. old.; 1934. április 1. 1. old.; 1934. április 18. 2. old.; 1934. május 13. 4. old.; 1934. május 20. 4. old.; 1934. május 22. 1. old.; 1934. július 11. 3. old.; 1934. október 9. 3. old.; 1934. november 4. 2. old.; 1934. november 18. 2. old.; 1935. február 3. 5. old.; 1935. április 10. 3. old.; 1935. április 21. 10. old.; 1935. június 29. 2. old.; 1935. augusztus 18. 1. old.; 1935. augusztus 28. 2. old.; 1935. szeptember 12. 3. old.; 1935. november 6. 2. old.; 1935. november 26. 1. old.; 1936. február 27. 2. old.; 1936. március 4. 2. old.; 1936. május 5. 2. old.; 1936. május 10. 2. old.; 1936. május 24. 4. old.; 1936. június 25. 3. old.; 1936. július 7. 7. old.; 1936. október 21. 2. old.; 1937. augusztus 29. 2. old.; 1937. szeptember 26. 3. old.; 1937. október 24. 6. old.; 1937. november 5. 1-2. old.; 1937. november 11. 3. old.; 1938. január 18. 2. old.; 1938. február 6. 2. old.; 1938. április 26. 1. old.; 1938. június 5. 3. old.; 1938. június 12. 5. old.; 1938. június 19. 2. old.; 1939. január 5. 2. old.; 1939. január 22. 4-5. old.; 1939.

február 21. 3. old.; 1939. június 6. 3. old.; 1939. augusztus 6. 3. old.; 1939. október 22. 1. old.; 1940. június 2. 2., 6. old.; 1940. június 5. 3. old.; 1940. november 27. 3.; 1941. június 15. 5. old.; 1941. augusztus 10. 5. old.; 1941. november 19. 2.; 1942. január 22. 1.; 1942. június 28. 9. old.; 1943. január 10. 4.; 1943. február 16. 1. old.; 1943. március 31. 3. old.; 1943. június 5. 3. old.; 1944. január 8. 1. old.; 1944. február 17. 1. old.; 1944. március 2. 1. old.; 1944. március 4. 1. old.; 1944. március 7. 1. old.; 1944. március 31. 1. old.; 1944. június 15. 4. old.; 1944. június 25. 7. old.